

HUMANITIES INSTITUTE
Serhat Tertemiz, MA

FELÂKET KARŞISINDA
GÖZ DAĞI
ESKİ BORÇ (1931)
REŞAT NURİ GÜNTEKİN (1889 – 1956)

Hakkında

Reşat Nuri Güntekin tarafından kaleme alınmış üç ayrı tek perdelik tiyatro temsili olan *Felâket Karşısında*, *Göz Dağı*, *Eski Borç* 1931 yılında Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi tarafından tek bir kitap halinde yayımlanmıştır. Aynı kitapta yayımlanmış olmasına rağmen bahsi geçen üç tiyatro oyununun her biri müstakildir. *Felâket Karşısında* adlı oyunda Nermin adlı başkişinin yaşadığı felaketler karşısında terbiyesini hiç bozmaması ve sahip olduğu güçlü ahlaki değerler işlenir. Üç sahneden oluşmaktadır ve sayfa sayısı on beştir. Oyundaki zaman ve mekân oldukça belirsizdir. *Göz Dağı* adlı oyunda da şiddete dayalı çocuk eğitiminin neden olabileceği zararlar işlenir. Oyundaki vaka zamanının bir gün içinde tamamlandığı görülmektedir. Taşlık ve sokak kapısı oyundaki vakaların geçtiği dekorlardır. Tek perdelik oyun toplamda dört sahneden oluşmaktadır ve on beş sayfa uzunluğundadır. *Eski Borç* adlı oyunda ise Leyla adlı başkişinin en yakın arkadaşı Pervin'in babası tarafından yapılan iyiliğin altında ezilişi işlenmektedir. Vaka mektepteki müdür muavinin odasında geçer. Söz konusu üç tiyatro oyununun vakalar ve kişiler göz önüne alındığında birer melodram olduğu görülmektedir. Vakalar, tipler ve duygular abartılı bir biçimde ve biçimde verilir. Mektep temsili olarak kaleme alınmış oyunlardaki ana amaç çocukları eğitmektir. Ahlak ve terbiye üç oyunun ana izleğini oluşturmaktadır.

FELÂKET KARŞISINDA

Kişiler

<i>Nermin</i>	Başoyuncu yirmi üç yaşındaki bir mürebbiyedir.
<i>Suzan</i>	Evin on altı yaşındaki kızıdır. Geveze ve şımarık bir tiptedir.
<i>Süheyla</i>	Suzan'ın İzmir'den gelen samimi arkadaşıdır.
<i>Ayşe</i>	Süheyla'yla Suzan'ın yakın arkadaşıdır.
<i>Ağabey</i>	Süheyla'nın ağabeyi ve Nermin'in eski eş adayıdır.

Piyeste adı geçen figüratif karakterlerin isimleri şunlardır: Suzan'ın kardeşleri, Suzan'ın annesi, Nermin'in babası, Nermin'in ağabeyi, Nermin'in küçük kardeşi, Süheyla'nın babası vd.

Detaylı Olay Örgüsü

Suzan'ın Nermin'i Sabrı İçin Övmesi Sahne I'de Nermin'le konuşan Suzan kendisini çok kıskandığını, zira iki aydır aynı evde yaşamalarına rağmen kendisinin hiç sinirlenmemiş olduğunu söyler. Suzan Nermin'e ahlakına hayranlık duyduğunu söylese de Nermin kıskanılacak bir şeyinin olmadığını söyler. Evin hanımı kendisini mürebbiye olarak sıfatlandırırsa da Nermin yalnızca küçük kardeşlerin dadısı ve kâhyası olduğunu söyler. Suzan Nermin'e kendisine haksızlık ettiğini ve annesi beceremediğinden evin alışverişini kendisinin yapmasının daha doğru olduğunu söyler. Halinden şikâyet etmeyi doğru bulmadığını ve kazandığı parayı hak etmek için elinden geleni yaptığını söyleyen Nermin'e Suzan, aslında kendisine az para verildiğini ve annesinin de çoğu zaman tahammül edilmez bir kadın olabildiğini söyler. Nermin annenin aleyhinde konuşulmasını istemez. Suzan, kardeşlerinin de aşırı yaramaz olduğunu ve bundan dolayı birçok dadı değiştirmek zorunda kaldıklarını söyler. Nermin'den önceki dadıların hepsi ağlayarak evi terk etmiştir. Nermin de zaman zaman çocukların afacanlıklarından dolayı sinir krizi geçirse de başkalarının önünde duygularını belli etmez. Çocuklar da onu sevmelerine rağmen haylazlıklarına hâkim olamamaktadırlar.

Suzan'ın Nermin'le Samimi Olmak İstemesi Suzan Nermin'le yakınlaşmak ve onunla sırdaşlık etmek istese de kendisine yeterince sıcak davranılmadığını dile getirir. Nermin evin hanımıyla aşırı samimi olmayı doğru bulmadığını söyler. Suzan asıl sebebin bu olmadığını ve Nermin'in kendisini aşırı geveze ve zevzek bulduğunu düşündüğünü söyler. Nermin Suzan'a çocuk olduğunu ancak onun hep böyle kalmasını arzuladığını ifade eder. Suzan ise Nermin'e dünyada iki tür insan olduğunu söyler. Kimileri aşırı sakin ve sahip olduklarıyla yetinirken kimileri de değişken ve sürekli farklı şeyler aramaktadır. Nermin Suzan'a ateşli karakterler arasından da kahramanlar çıktığını ancak kahramanlığın çok acı verici olabildiğini söyledikten sonra bakkal ve kasap alışverişinin hesabını yapmak için oradan ayrılır. Kendi kendine konuşan Suzan Nermin'i aşırı sıkıcı bulduğunu söyler.

Süheyla'nın Ağabeyinin Evlenememesi Sahne II'de Süheyla sabah İzmir'den gelmiştir. Ancak Suzan'a gelmeden önce ayaküstü Ayşe'ye de uğramıştır. Suzan'ın Süheyla'ya Ayşe'de kaç saat kaldığını sorması üzerine Süheyla Suzan'ın Ayşe'yi kıskandığını anlar. Suzan Süheyla'yı özlemiştir. Unutulduğunu sanmıştır. Yazdığı mektuplara cevap gelmemiş olsaydı tamamen unutulduğunu sanacaktır. Süheyla Suzan'a ne zaman evleneceğini sorar. Suzan evlenmesinde oldukça uzun bir zaman olduğunu ve Süheyla'ya ağabeyinin evlenmek üzere olduğu haberini aldığını söyler. Başlangıçta Süheyla Suzan'ın iddiasını yalanlasa da ısrarlar üzerine ağabeyinin evlenmek üzere olduğunun doğru olduğunu ancak evlilikten vazgeçildiğini söyler. Altı ay önce güzel ve varlıklı bir kızla tanışmış olan ağabeyi evlenme kararı almıştır. Ancak kızın babasının bütün işleriyle ilgilenen ağabeyi apandisten ölünce babasının işleri bozulmuş ve iflas etmiştir. Bunun üzerine Süheyla'nın ebeveynleri ağabeyinin kızla evlenmesinden vazgeçmiştir. Gelinin babası nişandan önce Süheyla'nın babasına bir mektup yazarak artık varlıklı olmadıklarını ve düğünden vazgeçebileceklerini bildirmiştir. Süheyla'nın ağabeyi kızla evlenmek istese de baba evlilikten vazgeçer. Nişanın iptal edilmesinden on beş gün sonra kızın babası vefat etmiştir. Süheyla bu ölümden dolayı kendini ve ailesini suçlar. Suzan Süheyla'yı teselli eder ve kendisini boş yere suçladığını söyler.

Gelin Adayının Nermin Olduğunun Öğrenilmesi Sahne III'de doktorun telefon numarasını almak için ikilinin yanına gelen Nermin Süheyla'yı görünce feryat eder. Süheyla da şaşkın bir halde Nermin'e bu evde ne yaptığını sorar. Nermin iki buçuk aydır mürebbiye olarak çalıştığını ve küçük kardeşini yatılı okula verdiğini söyler. Suzan, Süheyla'nın ağabeyinin evlenmek istediği kişinin Nermin olduğunu anlar. Süheyla üzüntü ve utanç içinde evden ayrılırken yine geleceğini ve Nermin'e oturup

uzun uzun konuşacaklarını söyler. Nermin'in metanetini, sabrını ve gücünü gören Suzan ondan özür diler. Şımarıklığından ve büyükenmelerinden dolayı da af diler. Suzan Nermin'den onun gibi metanetli olmayı öğrenmek ve kendisine mürebbiyelik yapmasını ister. Nermin'le Suzan artık arkadaş olmuşlardır.

Temalar

Terbiye Reşat Nuri Güntekin tarafından kaleme alınmış tek perdelik bir temsil olan *Felâket Karşısında*, Nermin adlı başoyuncunun yaşadığı talihsiz bir olay üzerine odaklanır. Süheyla'nın ağabeyiyle nişanlanmak üzereyken ailenin bütün işleriyle ilgilenen ağabeyinin apandisitten ölmesi ve hemen ardından da babasının iflas etmesi sonucunda Nermin Süheyla'nın ağabeyi tarafından terk edilir. Bir süre sonra babasının da ölmesinin ardından Nermin İstanbul'a gelerek mürebbiye olarak çalışmaya başlar. Küçük kardeşini yatılı okula verir. Yaşadığı talihsizliklere ve acılara metanetle göğüs germiş olan Nermin büyükenmenin ve şımarıklığın saçmalığını anlamış ve büyüyüp olgunlaşmıştır. Nermin'in aksine Suzan ise hayatı boyunca hiçbir zorluk görmemiş ve ailesi tarafından şımartılmıştır. Suzan, yaşadığı acılar karşısında soğukkanlılığını korumuş olan Nermin gibi olmak ister. Ancak Nermin Suzan'a kahraman olmanın acı verici olduğunu söyler. Sahip olduğu kişilik özellikleri ve ahlaki değerleriyle Nermin örnek bir kişilik olarak okura/seyirciye sunulur.

Kişi İncelemesi

Nermin (Kapalı/Sosyal/Sorumlu/Mantıklı/Duygusal)

Yirmi üç yaşındaki kadın oyuncu sade giyimli ve asil görünümlü genç bir kadındır. Söz konusu piyesin başkişisidir. Ailenin mali işleriyle ilgilenen ağabeyi apandisten ölünce babası kısa süre sonra iflas eder. Süheyla'nın ağabeyiyle evlenmek üzere olsa da ona bir mektup yazarak ayrılacaklarını bildirir. Zira Nermin Süheyla'nın ağabeyiyle ilk tanıştıklarında varlıklı biriyken artık yoksuldur. Dolayısıyla Nermin'e göre Süheyla'nın ağabeyinin kendisinden ayrılmak isteyebileceğini söyler. Süheyla'nın ağabeyi Nermin'den ayrılmak istemese de babası bu izdivaca karşı çıkar. Dolayısıyla ikili ayrılmak zorunda kalır. İstanbul'a gelen Nermin Suzan ve küçük kardeşlerine mürebbiyelik yapmaya başlar. Elde ettiği gelir sayesinde küçük kardeşini yatılı okula kaydettirir. Yaşadığı felâketlere rağmen Nermin metin, soğukkanlı ve ağırbaşlı kalmayı başarır. Ahlak anlayışı ve almış olduğu terbiye herkesi imrendirir. Suzan Nermin'in nasıl bu kadar ahlaklı ve terbiyeli bir kadın olduğunu anlamakta zorlanır. Ancak onun geçmişini ve başına gelen felâketleri öğrendiğinde ona saygı duyar ve onun gibi olmak ister.

Sakin Nermin, mürebbiyelik yaptığı çocukların yaramazlıklarına rağmen sükûnetini korumayı başarır. Olumsuz olaylara ve durumlara sakince yaklaşması dikkatten kaçmaz. Suzan onun ahlakını takdir eder: "SUZAN – Ahlâkınızı kıskanıyorum... Siz ne iyi ahlâklı bir insansınız. İki aydır bizimle beraber yaşıyorsunuz. Bir kere sinirlendiğinizi, bağırıp çağırdığınızı görmedim" (Güntekin 1931, 3).

Mütevazı Yakın geçmişte varlıklı bir ailenin kızı olmuş olsa da babasının iflas etmesi ve onun vefatı üzerine mali olarak kötü bir duruma düşer. Mürebbiye olarak çalıştığı aile tarafından saygı görse de asla büyükenmez: "(...) Fakat hakikatte ben küçük kardeşlerinizin dadısı ve evin kâhya kadınıyım. Sinirlenmeğe, bağırıp çağıрмаğa ne hakkım var?" (Güntekin 1931, 3).

Sadık Nermin başkalarının arkasından olumsuz şeyler söylenmesini doğru bulmaz. Özellikle çalıştığı evin sahibi arkasından kötü konuşmayı ona ihanet etmek olarak görür: "NERMİN – (Kaşlarını çatarak) Sizden bir kere daha rica etmiştim... benim yanımda anneniz aleyhinde bir kelime söylemenizi istemem..." (Güntekin 1931, 4).

Sabırlı Yaşamış olduğu kişisel felâketlere rağmen sabrını korumayı başarır. Mürebbiyelik yaptığı çocuklar oldukça haylaz olsalar da onlara mümkün olduğunca anlayışlı davranır: "NERMİN – Ben herkesin içinde ağlamasını pek sevmem. Küçükler bazen cesaretimizi kıracak şeyler yapıyorlar. Fakat şikâyet neye yarar? Daha akılları ermiyor... Yoksa beni sevmediklerinden değil..." (Güntekin 1931, 4).

Sevecen Kendisiyle arkadaşlık etmek isteyen Suzan'a karşı sıcakkanlı ve sevecen bir tutum sergiler. Ancak yine de Suzan onu biraz soğuk bulmaktadır. Zira Suzan onunla her konuda konuşup dedikodu etmek istemektedir: "NERMİN – (Gülümseyerek.) Siz gerçi çocuksunuz... Fakat ben bilâkis

sizin bu çocukluğunuzu beğeniyorum... Daima böyle şen, hafif ve güzel ruhla kalmanızı temenni ederim” (Güntekin 1931, 5-6).

Durgun Süheyla, ağabeyinin eski sözlüsünden bahsederken güzelliği ve kibarlığı konusunda onu över. Ancak Süheyla Nermin’in oldukça durgun ve ağır bir karakter olduğunu da ekler: “SÜHEYLÂ – Epeyce güzel... Fakat kibarlığına, terbiyesine hiç diyecek yoktu. Yalnız biraz fazla ağır ve durgun bir kızdı” (Güntekin 1931, 10).

Dürüst En zor zamanlarda bile Nermin dürüstlüğünden ödün vermemiştir. Babasının iflas etmesinden sonra durumu sözlüsüne bildirir ve dilerse kendisinden ayrılabilceğini söyler. Zira artık kendisi varsıl bir aileye mensup değildir: “SÜHEYLÂ – Benim tahminime göre bu mektubu kızı yazdırmıştır. Çünkü çok ağır ve izzeti nefis sahibi bir kızdı” (Güntekin 1931, 11).

Güçlü Yaşadığı felâketler ve karşılaştığı olumsuz durumlar onu üzer. Ancak Nermin üzüntüsünü ve öfkesini dışarı yansıtmamayı tercih eder: “SUZAN - Arkadaşım bana her şeyi anlattı. Başınıza gelen felâketi biliyorum. Kim bilir ne kadar ıstırap çektiniz” (Güntekin 1931, 14).

GÖZ DAĞI

Kişiler

<i>Bedri</i>	Hasan-Kadriye çiftinin on yaşındaki oğludur.
<i>Hasan</i>	Bedri'nin babası ve Kadriye'nin eşidir. Kırk beş yaşındadır.
<i>Ali</i>	Küfeci çocuktur. Bedri'yle aynı yaşadadır.
<i>Kadriye</i>	Bedri'nin annesi ve Hasan'ın eşidir.
<i>Fikriye</i>	Hasan-Kadriye çiftinin komşusudur.
<i>Ayşe</i>	Bedri'nin sevdiği eski hizmetçidir.

Detaylı Olay Örgüsü

Hasan'ın Bedri'yi Sokağa Atıp Ali'yi Evlat Edindiğini Söylemesi Sahne bir evin taşıdığıdır. Daha sonraysa vakalar sokak kapısında geçer. Dekorun kenarlarında irili ufaklı kapılar bulunur. Dışarıdan Hasan'ın “Bedri, Bedri...” diye bağırdığı işitilir. Kapının anahtarla açılmasıyla içeri küfe taşıyan hamal bir çocuk girer. Hasan, kendisini beklemesini söylediği oğlunu evde bulamayınca öfkelenir ve Bedri'ye seslenmeye devam eder. Bedri Hasan'a yanına gelemediğini zira annesi tarafından kömürlüğe kapatıldığını söyler. Hasan Bedri'ye neden kömürlüğe kapatıldığını sorar ve onun bir yaramazlık yapmış olduğundan emin olduğunu söyler. Bedri, annesiyle salonun tozunu alırken kazayla vazolardan birini kırdığını söyler. Yaşanan olayın bir kaza olduğuna inanması için babasına yalvarır. Hasan Bedri'ye üstü başı toz ve kir içinde olduğu için kızar. Bedri Hasan'a kömürlüğe isteyerek kapatılmadığını ve orada kirlendiğini söyler. Baba oğluna inanmaz. Onun aklının yalnızca haylazlığa çalıştığını söyler. Hamal çocuğu örnek göstererek onun gibi çalışkan ve terbiyeli olması gerektiğini söyler. Paketler içeri taşınır. Hasan kendi kendine konuşurken oğlunun aslında iyi bir çocuk olduğunu ancak çocukların baskı ve şiddetle büyütülmesi gerektiğini söyler. Dönemin eğitim anlayışını ve yeni kuşağın terbiyesini beğenmez. Ona göre çocuk yetiştirmede dayak olmazsa olmaz unsurlardandır. Daha önce yaramazlık yapması durumunda Bedri'yi evden atacağını söylemiş olan Hasan, onun yerine hamal çocuğu evlat edineceğini söyler. Bedri çok korkar ve sokağa atılmak istemez. Cüzdanının olmadığını fark eden Hasan onu bakkalda unuttuğunu hatırlayarak vakit kaybetmeden oraya gider. Bedri'yle Ali evde baş başa kalır.

Bedri'nin Ali'yi Ailesi Hakkında Bilgilendirmesi ve Evden Ayrılması Ali'yle baş başa kalan Bedri, babası tarafından asla affedilmeyeceğini söyler. Zira bir gün babasından izin almadan sokağa çıktığında Hasan onu eve almamakla tehdit etmiş ve sokak köpeklerinin kendisini parçalayacağını söyleyerek Bedri'yi korkutmuştur. Bir gün hizmetçilerden birini evden kovmuş ve hizmetçi gideceği gün hastalandığından anne onun gitmesine engel olmuştur. Ancak Hasan sözünün dinlenmemesine öfkelenmiş ve eşiyile tartışmıştır. Bedri annesinin sokağa atılmasındansa kendisinin atılmasını tercih eder. Ali Hasan'ın çok kötü bir insan olduğunu söylediğinde Bedri Hasan'ı savunmaya başlar. İstekleri yerine getirildiğinde Hasan Bedri'yi sevmiş ve onu oyuncak, tiyatro ve sinemayla ödüllendirmiştir. Hatta zaman zaman Hasan Bedri'yi onun başını okşayarak sevmiştir. Bedri Ali'ye Hasan'ın huyuna gitmesini ve kendisine denilen şeyleri yapması durumunda mutlu olacağını söyler. Ardından Bedri Ali'ye görevlerini ve sorumluluklarını sıralamaya başlar. Ancak Bedri Hasan'ın başkalarına olan öfkesini aile

üyelerinden çıkardığını bilmektedir. İşte ya da sokakta birine kızmış olan Hasan öfkelerini Bedri'den çıkarmaktadır. Babasının öfkeli olduğunu fark ettiği zamanlarda Bedri, onun öfkesinin yatışması için bilerek yaramazlık yaparak dövülmeyi göze alır. Daha sonra Bedri Ali'ye evde yapmaması gerektiği şeyleri sıralar. Evde hizmetçi varken mutfağa girmek yasaktır. Ancak etrafta görüşüp konuşacak kimse olmadığında gizlice hizmetçiyle konuşulabileceğini söyler. Hizmetçi ona biliyorsa masal anlatabilir, bilmiyorsa gittiği yerlerde görmüş veya yaşamış olduğu şeyleri anlatabilir. Ayşe adındaki eski bir hizmetçilerini çok sevdiğini ve onu özlediğini söyler. Kendisine verilen bir işi hastalığı nedeniyle yapmayı reddetmesi üzerine Ayşe'nin evdeki işine son verilmiştir. Evden ayrılınca onun Beşiktaş taraflarındaki evine gidip onu ziyaret edeceğini söyler. Görevlerini ve sorumluluklarını Ali'ye yeniden hatırlattıktan sonra Bedri evden ayrılmak için hareketlenir. Artık istediği şeyi yapabileceğini fakat nereye gideceğini bilmediğini söyler. Odasını ve oyuncaklarını Ali'ye anlattıktan sonra son bir defa odasını görmek istediğini söyleyerek evi terk eder.

Kadriye'nin Bedri'yi Evde Bulamaması Sahne III'de Kadriye'yle Fikriye eve gelir. Kadriye Bedri'ye seslenirken onu kömürlüğe kapatmış olduğunu hatırlar. Ali'yi karşısında bulan Kadriye onun evde ne yaptığını sorar. Ali Kadriye'ye Hasan'ın paketlerini taşıdığını söyler. Bedri'yi evde bulamayan Kadriye onun sokağa kaçtığını düşünür. Ali Kadriye'ye Hasan'ın Bedri'yi kovduğunu ve onun yerine kendisinin evlat edinilmiş olduğunu söyler. Kadriye Ali'ye saçmaladığını söyler ve ona kızıp onu evden kovar. Fikriye Hasan'ın Bedri'yle sokağa çıkmış olabileceğini söyler. Kadriye Hasan'ın küfeci çocuğu evde tek başına bırakıp bir yere gitmiş olduğuna inanmaz.

Bedri'nin Evden Ayrıldığına Anlaşılması ve Öldüğünün Düşünülmesi Sahne IV'de Hasan eve döner. Evdekilere açıklama yapan Hasan bakkaldan öteberi alırken cüzdanını orada unuttuğunu fark ettiğini ve cüzdanda altmış lira kadar para olduğunu hatırlayınca aceleyle oraya döndüğünü anlatır. Cüzdanını bulduğunu söyler ve Fikriye'yi selamlar. Akşama Eskişehir'den misafirleri gelecek olan Fikriye Kadriye'den yastık, çarşaf ödünç almak için gelmiştir. Hasan Fikriye'nin ihtiyaçlarını Bedri'nin getirebileceğini söyler. Kadriye Bedri'nin evde olmadığını söyler ve küfeci çocuğun söylediklerini ona anlatır. Bedri'nin evde olmaması ikiliyi endişelendirir ve birbirlerini suçlamaya başlarlar. Kadriye Bedri'yi kömürlüğe kapatmakla hata ettiğini ve Hasan da ona yalnızca gözdağı vermeyi amaçladığını söyler. Hasan Bedri'nin sokakta oyun oynadığına ve geri döneceğine emindir. Sokağa çıkan Kadriye beyazlı birinin koşarak eczacıya geldiğini görür. Eczacıya biletçilerden kaçmaya çalışan bir çocuğun tramvaydan atlayıp tekerlerin altında kaldığını söyler. Bu çocuğun Bedri olduğunu düşünen Kadriye'yle Hasan feryat ederek sokağa atılırlar.

Temalar

Terbiye Reşat Nuri Güntekin tarafından kaleme alınmış bir mektep temsili olan *Göz Dağı*'nda işlenen ana tema çocuk terbiyesidir. Dönemin çocuk yetiştirme anlayışını gerçekçi bir anlatım ve vakayla eleştiren yazar, çocukların şiddet ve baskıyla terbiye edilmeye çalışılmasının sebep olabileceği acı sonuçları okura/seyirciye göstermeye çalışır. Hasan-Kadriye çifti on yaşındaki Bedri adlı oğlunu baskı ve şiddetle terbiye etmeye çalışır. Anne oğlunu kömürlüğü kapatırken baba da oğlunu sokağa atar. En küçük hatasında şiddet ve baskıyla cezalandırılan Bedri aslında gerekli terbiyeye sahiptir. Ebeveynlerinin beklentilerinin ve evde ne yapılması ya da ne yapılmaması gerektiğinin gayet farkındadır. Ancak Bedri ebeveynlerinin kendi şahsi sorunlarını kendisine yansıttıklarının ve öfkelerini kendisinden çıkardıklarının farkındadır. Hasan Bedri'ye gözdağı vermek için onu evden kovar. Evi gerçekten terk eden Bedri'nin tramvayın altında kalarak öldüğünü düşünen ebeveynler dehşete kapılır.

Kişi İncelemesi

Bedri (Kapalı/Sosyal/Sorumlu/Duygusal)

"10 yaşında sevimli, esmer yüzlü, bir çocuk" (Güntekin 1931, 16) olarak tasvir edilen Bedri katı disipline inanan ve çocuğun şiddet ve baskıyla yetiştirilmesi gerektiğini düşünen ebeveynler tarafından büyütülür. Görüntüsü ve kim olduğuna dair pek bilgi verilmez. Ancak ebeveynleri tarafından sürekli zorbalığa maruz kaldığından sindirilmiş ve özgüveni kaybolmuştur. Aslında Bedri ebeveynleri ve kendisi için hem ne yapması hem de ne yapmaması gerektiğini bilmektedir. Kendisinden uslu, itaatli, çalışkan, tokgözlü, ağırbaşlı ve çalışkan olması istenir. Bedri bu özelliklerin her birine sahip olsa da ebeveynleri onu cezalandırmak için fırsat kollar. Bazı zamanlar Hasan işte ya da sokakta kızmış olduğu birine tepki gösteremez. Biriken öfkelerini Bedri'ye kızarak, onu döverek ve cezalandırarak

giderir. Ancak Bedri bu durumun farkındadır. Zaman zaman sırf babasının öfkesini yatıştırmak ve bilinmezlikten kurtulmak için bilerek kabahat işler. Bütün olumlu kişilik özelliklerine rağmen Bedri maruz kaldığı şiddet ve baskı nedeniyle sindirilmiştir.

Sakar Hasan hamal çocukla birlikte eve geldiğinde Bedri'nin kömürlüğe kapatılmış olduğunu görür. Kadriye tarafından kömürlüğe neden kapatıldığını öğrenmeye çalıştığında temizlik sırasında onun vazo kırdığını öğrenir. Sakarlığı yüzünden Bedri cezalandırılır: “*Bedri* – Annemle salonun tozlarını alıyoruz.. Ben vazolardan birini kırdım... İnanın ki kaza ile, baba...” (Güntekin 1931, 17).

Mağdur Hasan, Kadriye tarafından kömürlüğe kapatılmış Bedri'ye kıyafetlerinin neden kirlenmiş olduğunu sorar. Bedri kömürlüğe kapatıldığı için kıyafetinin kirlendiğini söyler. Kıyafeti kirlendiği için Bedri'ye evden kovulduğu ve yerine küfeci çocuğun evlat edinildiği söylenir: “*Bedri* – Ne yapayım baba.. Ben kendi keyfimden kömürlüğe girmedim ya...” (Güntekin 1931, 18).

Korkak Sokağa atılacağını öğrenen Bedri Hasan'dan af diler. Her fırsatta acımasızca cezalandırılan Bedri ebeveynlerinden fazlasıyla korkmaktadır. Özgüveni kaybolmuş bir durumdadır. Sokağa atılmaktan korkarak babasına yalvarır: “*Bedri* (ağlayarak) – Baba... Ayaklarını öpeyim... Bir daha yapmam...” (Güntekin 1931, 18).

Uysal Aslında Bedri oldukça uslu ve itaatli bir çocuktur. Ne yapması ya da ne yapmaması gerektiğini çok iyi öğrenmiştir. Ancak Hasan ile Kadriye onun ahlakının bozulmasından korkarak katı bir disiplin uygularlar. Hasan, çocuk yetiştirme konusunda şiddetle baskının çok önemli bir etmen olduğunu düşünür: “*Hasan* – (Bedrinin arkasından bakarak gülümser, kendi kendine. – Oğlum, Allah başı şulasın, hiç fena çocuk değil... Fakat çocuklara güler yüz göstermeğe gelmez, hemen şımarırlar, arsız olurlar. Şimdiki terbiyeyi hiç beğenmiyorum... Çocukları kendi havalalarına bırakıyorlar... İşitiyorum ki mekteplerden dayak gibi ceza da kalkmış...” (Güntekin 1931, 18).

Üzgün Annesi ve babası tarafından devamlı baskı ve şiddet gören Bedri kendine hiç güvenmemektedir. Sürekli üzgün bir haldedir ve kendini sorgulamaktadır. Oyun boyunca Bedri'yi okur/seyirci üzgün bir halde görür: “*Bedri* – (...) Babam kızdı: «Seni eve almıyacağım. Karanlıkta köpekler seni yesin de gör» dedi. Kapıda o kadar ağladım, dinlemedi. Gece yarısına kadar sokakta kaldım...Bir kere «seni evimde istemiyorum» dedi mi dünya bir araya gelse artık beni istemez...” (Güntekin 1931, 19).

Vefalı Babasının emrine itaat etmemesi durumunda annesinin cezalandırılabileninden korktuğundan kendini feda ederek evden ayrılmaya karar verir. Annesinin cezalandırılmasındansa kendisinin cezalandırılmasını tercih eder: “(...) Zavallı annem tam üç gün hasta yattı. Babam geldiği zaman beni burada görürse anneme çatar... Belki hattâ benim yüzümden onu sokağa atar... Ben küçük küçük ne de olsa erkeğim” (Güntekin 1931, 19-20).

Akıllı Hiçbir suçu ya da hatası olmadığı zamanlarda dahi Bedri ebeveynleri tarafından cezalandırılmaktadır. Bedri bunun sebebinin farkındadır. Babasının başkalarına öfkelendiği zaman öfkesini kendisinden çıkardığını bilir. Hatta zaman zaman bilerek kusur işleyerek babası tarafından dövülür ve böylece onun öfkesinin geçmesini sağlar: “*Bedri* – (Gözlerinde yaşlarla gülerken) yoo... İş öyle değil.. Sen kabahat yapmazsın. Başkası bir kabahat yapar, babamın canını sıkır... Sonra o adam babamın azarlayamayacağı, yahut dövemeyeceği bir adam olur. O vakit, hiddetini senden alır.. Öyle ya, insanın nazı kendi evlâdına geçer...” (Güntekin 1931, 21).

Terbiyeli Bedri oldukça terbiyeli ve ahlaki değerlere sahip küçük bir çocuktur. Evi terk ederken bile evden hiçbir şey almaz ve eski eşyalarını evin yeni çocuğuna bırakır. Hatta ona nasıl iyi bir çocuk olacağına dair öğütler bile verir: “*Bedri* – Yok yok... Onlar artık senin malın sayılır... Başkasının malına el sürmek günahdır... Ben sade topacımı götüreceğim... (Cebinden bir ipele bir topaç çıkarır...) Bu güzel, sessiz bir oyuncaktır. Gittiği yerde kimseyi rahatsız etmez... Artık anladın ya... Uslu olmalı, itaatli olmalı, tok gözlü olmalı, ağır olmalı, çalışkan olmalı...” (Güntekin 1931, 24).

ESKİ BORÇ

Kişiler

<i>Leylâ Cemil</i>	Oyunun başoyuncusu zeki ve terbiyeli bir talebedir.
<i>Pervin</i>	Leylâ'nın arkadaşıdır. Leylâ onun kabahatini üstlenerek okuldan atılır.
<i>Bedriye</i>	Okulda göre yapan öğretmenlerden biridir.
<i>Semahat</i>	Leylâ'nın ablasıdır. Ona annelik etmiştir.
<i>Muavin</i>	Müdür yardımcısıdır.
<i>Kerim Paşa</i>	Pervin'in varsıl babasıdır.

Oyunda adı geçen diğer karakterlerin isimleri şunlardır: Leylâ'nın annesi, Leylâ'nın babası, Pervin'in annesi, Arabacı vd.

Detaylı Olay Örgüsü

Bedriye'nin İki Farklı Belgedeki Yazıları Karşılaştırması Sahne, bir mektepteki müdür muavininin odasıdır. Masa başındaki yardımcı birtakım kağıtları incelemekle meşgulken kapı vurulur. Muavin giriş için izin verdiği Bedriye Hanım kolundaki bir çantayla içeri girer ve Muavin'e kendisiyle görüşmek istendiğini öğrendiğini söyler. Muavin bir sorunun giderilmesi için Bedriye'nin kaligrafi bilgisine ihtiyaç duyulduğunu söyler. Bedriye kaligrafide ihtisasının olmadığını, babası meşhur bir hattat olduğundan hüsnühata sadece merak duyduğunu ve öğretmenlik mesleğine de yazı dersiyle başladığını söyler. Muavin Bedriye'nin bahsettiği dönemi hatırladığını ve kendisinin de o dönemde matematik dersi verdiğini söyler. Bedriye'ye bir mektupla mektep defteri uzatan Muavin, iki yazı arasında benzerlik olup olmadığını sorar. Bedriye yazıların farklı olduğunu ve onların aynı kişi tarafından yazılmadığını anlamak için hüsnühata uzmanı olmanın gerekmediğini söyler. Muavin, mektubu yazan kişinin yazısını bilerek değiştirmiş olabileceği ihtimaline değinir. Bedriye yazının bu kadar değiştirilemeyeceğini söyler. Muavin Bedriye'ye hak verse de bu görüşlerinde yanıldıklarını söyler.

Öğretmenleri Şikâyet Eden Mektubun Leylâ Tarafından Yazıldığının Öğrenilmesi Muavin Bedriye'ye Leylâ Cemil adlı öğrenci hakkında ne düşündüğünü ve onu nasıl tanıdığını sorar. Zira Bedriye'nin izinde olduğu bir dönemde mektepte önemli bir olay yaşanmıştır. Bedriye Leylâ'nın ahlakının mı yoksa çalışkanlığının mı sorgulandığını sorar. Muavin her ikisi hakkında ne düşündüğünü merak eder. Bedriye'ye göre Leylâ kişilik olarak okulun en olumlu ve en güvenilir öğrencisidir. Ancak son iki yıl içinde Leylâ kişilik olarak bir hayli değişmiştir. Olumlu, canlı ve iyi niyetli bir genç kızken zaman içinde değişmiştir. Bedriye, kimi insanların zaman içinde aldıkları yaralar ve çektikleri acılar nedeniyle değişebileceklerini ve bambaşka karakterlere dönüşebileceklerini söyler. Leylâ, arkadaşlarından ve çevresinden uzaklaşıp içine kapanmıştır. Birkaç gün önce "Mağdur bir talebe" imzasıyla müdürün eline geçmiş olan mektupta öğretmenlerin sınavlarda haksızlık yaptığı iddia edilmiştir. Mektubu sınıf tekrarı yapan öğrencilerden birinin yazmış olduğu düşünülerek on iki öğrencinin yazıları mektuptakiyle karşılaştırılmıştır. Leylâ mektubu kendisinin yazdığını itiraf etmiştir. Leylâ'nın okuldan atılması gerekmektedir. Bedriye mektubu Leylâ'nın yazdığına inanmaz ve onunla görüşmek ister. Sınıfları gezmeye giden Muavin Leylâ'yı odasına gönderir.

Bedriye'nin Mektubun Leylâ Tarafından Yazılmadığını Anlaması Bedriye odaya gelen Leylâ'ya mektubu neden yazmış olduğunu sorar. Leylâ sınıfta kaldığı için kızgın olduğunu ve bu sene okulu bitirip diploma alacakken okuldan atılacak olmasına üzüldüğünü söyler. Zira devlet sınıf tekrarı yapılması durumunda parasız okuyan öğrencilerin öğretim hakkına son vermektedir. Öğrencilik hayatı boyunca terbiyeli ve çalışkan bir öğrenci olmuş olan Leylâ'ya inanmayan Bedriye ondan mektubu yeniden yazmasını ister. Leylâ mektubu yeniden yazarken kalemi elinden düşürür. Bedriye Leylâ'nın mektubu bilerek yazmak istemediğini anlar. Öğrencisinin okuldan atılacak olmasına üzülen ve dokunaklı sözleri nedeniyle gözyaşlarına hâkim olamayan Bedriye Leylâ'dan odadan çıkmasını ister. Muavin Leylâ'yı odadan çıkarır. Bedriye Leylâ'nın önünde ağlamaktan korkmuştur.

Pervin'in Leylâ'nın Affedilmesi İçin Muavin'le Görüşmesi Pervin odaya girer ve Leylâ'nın okuldan atılmaması için yapacak bir şey olup olmadığını öğrenmek ister. Muavin Pervin'i teselli etmeye çalışır. Zira Leylâ Pervin'in ailesinin yanında büyümüştür. Pervin Leylâ'nın okuldan atılmasını istemediğinden ağlamaya başlar. Pervin odadan ayrıldığında Muavin onun çok asil bir kız olduğunu

söyler. Ancak Bedriye Pervin'i bir türlü sevememiştir. Bedriye Muavin'in odasından ayrıldıktan sonra Semahat kapıyı çalıp içeri girer.

Leylâ'nın Pervin'e Olan Minnet Borcunu Ödemek İçin Yalan Söylemiş Olması Semahat Leylâ'ya duyduğu üzüntüyü dile getirir ve hak ettiği cezayı çekeceğini söyler. Koridorda görünen Leylâ odaya çağırılır ancak Semahat onun yüzüne bakmaz. Diğer odadaki telefonun çalması üzerine Muavin telefona cevap vermek için oraya gider. Leylâ Semahat'a "Abla" diye seslenir. Semahat Leylâ'ya annelerini on yaşındayken kaybettiklerini ve o günden sonra ona kendisinin annelik yaptığını söyler. Semahat bütün hayatını Leylâ'ya vakfetmiştir ve onun giderlerini karşılamak için dikiş dikmiştir. Anneleri vefat ettiğinde Leylâ üç yaşındadır. Fakat Leylâ bütün acıyı ablasının çekmediğini ve kendisinin de büyük zorluklara katlanmış olduğunu söyler. Varlık sahibi olan babaları iflas edip hapse düşünce onu Pervin'in babası Kerim Paşa kurtarmış ve onun memur olarak işe başlamasını sağlamıştır. Aynı zamanda Kerim Paşa Leylâ'yı kendi kızından ayrı tutmamıştır. Ancak Leylâ şımarık ve kıskanç Pervin'in babasının lütufları altında ezilmiştir. Pervin'in memnun olması ve egosunun okşanması için Leylâ ezilmeyi, yarışlarda ve oyunlarda ona kaybetmeyi, derslerde cevabını bildiği sorulara yanıt vermeyi kabullenmiştir. Kerim Paşa'nın ihsanları Leylâ'yı Pervin'e karşı borçlu hissettirir ve o da minnet borcunu Pervin'e ödemek ister.

Leylâ'nın Minnet Borcunu Ödemesi ve Pervin'le Yüzleşmesi Semahat Leylâ'ya kendini kimseye borçlu hissetmek ve bunun için okuldan atılmak zorunda olmadığını söyler. Pervin'in annesinin isteği üzerine suçu üzerine almış olan Leylâ, artık borçlarını ödediğini ve üstündeki yükten kurtulmuş olduğunu söyler. Artık varsıl olamasalar bile mutlu olacaklardır. Diploma alamayacak olsa da Leylâ çok şey öğrenmiştir. Pervin Leylâ'ya Kerim Paşa'nın kendisine yüksek maaşlı bir kâtiplik işi ayarladığını müjdelir. Ancak Leylâ teklifi kabul etmez. Zira Pervin'le ailesine yeniden minnet borcu duymak ve bunun altında ezilmek istemez. Yılların ezilmişliğini bütün öfkesini Pervin'e yansıtarak üstünden atan Leylâ teklifi reddeder ve kendine başka bir pranga vurulmasına izin vermez.

Temalar

Gurur Reşat Nuri Güntekin'in kaleme almış olduğu bir mektep temsili olan *Eski Borç* adlı oyunda, Leylâ adlı genç bir kızın varsıl bir aile tarafından yapılan iyiliklerle nasıl ezildiği ve kullanıldığı işlenmektedir. Kerim Paşa, eşini kaybetmiş ve malvarlığını yitirip hapse düşmüş olan Leylâ'nın babasını kurtarır ve ona iş bulur. Aynı zamanda Kerim Paşa Leylâ'ya öz kızı Pervin'e gösterdiği kadar ilgi gösterir. Yapılan iyilikler karşısında zaman içinde aileye borçlandığını fark eden Leylâ kasıtlı olarak her konuda Pervin'in gerisinde kalır. Oynanan oyunlarda ve yapılan yarışmalarda bilerek Pervin'in gerisinde kalır. Derste sorulan sorulara Pervin'den daha iyi bir öğrenci olmamak için bilerek yanıt vermez. En sonunda Pervin'in annesinin isteği üzerine Pervin'in kabahatini kendi üzerine alarak okuldan atılır ve böylece aileye olan minnet borcunu öder. Pervin'in yerine okuldan atılmış olan Leylâ borcunu ödemiş olmanın verdiği rahatlıkla huzura kavuşur ve bir daha kimseye minnet etmeme kararı alır. Pervin'le yüzleşir, onuna dair samimi düşüncelerini onun yüzüne vurur ve bir daha kimseye minnet etmeden kendi ayakları üzerinde durmaya karar verir. Sınıf farkı ve sınıf çatışması iki karakter üzerinden işlenir.

Kişi İncelemesi

Leylâ (Açık/Sosyal/Sorumlu/Duygusal/Mantıklı)

Oyunun başoyuncusu olan Leylâ bir okulda burslu okumaktadır. Annesini üç yaşındayken yitirmiş ve kendisini kendisinden yedi yaş büyük olan ablası büyütüştür. Annesinin ölümünden sonra varlık sahibi olan babası iflas etmiş ve bir süre sonra da hapse düşmüştür. Ancak Kerim Paşa Leylâ'nın babasını hapisten kurtarmış ve onun memur olmasını sağlamıştır. Aynı zamanda Kerim Paşa Leylâ'yı kendi öz kızı olan Pervin'den ayrı tutmamıştır. Oldukça haylaz, canlı, hareketli, neşeli ve çalışkan bir genç kız olan Leylâ her oyunda ve yarışmada Pervin'i yenmeyi başarır. Şımarık ve kıskanç bir karakter olan Pervin yenilgiyi hazmedemez. Kerim Paşa'nın konağında çalışan bir kadın Leylâ'yla Arabacı'ya Pervin'in üst sınıftan olduğunu ve hiçbir alanda onun önüne geçmemeleri gerektiğini söyler. Pervin'e ve babasına borçlu olduğunu fark eden Leylâ o günden sonra her konuda Pervin'in gerisinde kalır. Fiziksel, zihinsel ve kişilik olarak her alanda Pervin'den üstün olmasına rağmen kendini geri planda tutar. Bundan dolayı zaman içinde ezilir, özgüvenini yitirir ve kişilik olarak toplum içinde görünmez olur. Ancak bir gün Pervin'in işlediği bir kabahati üstlenerek onun okuldan atılmasına engel olan Leylâ

minnet borcunu ödeyerek üzerindeki yükten kurtulur. Bir daha kimseye minnet etmemeye ve kendi ayakları üzerinde durmaya karar verir.

Terbiyeli Okuldaki öğretmenlerinden biri olan Bedriye Leylâ'nın ilk yıllarında oldukça ahlaklı ve terbiyeli bir kişilik olduğunu söyler. Onun öğretmenler aleyhine bir mektup yazmış olduğuna inanmaz: “*Bedriye – Tabiat, ahlâk itibarıyla mektebimizin en iyi bir talebesidir diyebilirim; maamafih son bir iki sene içinde onu biraz da değişmiş görüyorum*” (Güntekin 1931, 33).

Olumlu Mektepteki ilk yıllarında Leylâ öğretmenlerinin gıpta ettiği ve örnek gösterdiği bir öğrencidir. Her özelliğiyle bilhassa Bedriye'nin takdirini kazanır. Ancak zaman içinde kişilik olarak geçirmiş olduğu değişim öğretmenin dikkatini çeker: “*Bedriye – (...) Leylâ Cemil, çok şen, çok munis, çok çalışkan bir kızdı, insanı korkutacak kadar afacan bir zekâ, fakat bu zekâ ile temiz, masum bir ruh..*” (Güntekin 1931, 33).

Gamlı Okuldaki öğretmenlerden biri olan Bedriye Leylâ'nın zaman içindeki değişimini yaşamış olabileceği zorluklara ve sorunlara dayandırır. Ne kadar küçük ve genç olursa olsun hayattaki acı tecrübeler insanları çok erken yaşta büyütebilmektedir. Onun sorununun olduğu Bedriye tarafından dillendirilir: “*Ne yazık ki bu devam etmedi. Leylâ Cemil değişmeğe başladı; yeni açılmış çiçekler vardır ki görünmez bir yerinden örselenir, gizli bir yara alır; yavaş yavaş canlılığını, renklerini kaybeder*” (Güntekin 1931, 33).

Olumsuz Öğrenciliğinin ilk yıllarında herkesin takdirini ve sevgisini kazanmış olan Leylâ zamanla toplum içinde görünmez hale gelmiştir. Kimseyle konuşmadığı gibi sürekli üzgün ve düşüncelidir: “*(...) haline mahzun bir durgunluk geldi; berrak gözlerine bir gölge düştü; artık bu gözlerde şen, masum, sade ruhunu, görememeğe başladım. Dikkat ediyorum, Leylâ arkadaşlarından da uzaklaşmağa başlıyordu*” (Güntekin 1931, 33).

Sıcakkanlı Leylâ mektepteki öğretmenlerini ve arkadaşlarını çok sevmektedir. Onlara karşı oldukça samimi ve sıcakkanlıdır. Ancak omuzlarına yüklenen minnet borcu zaman içinde onu insanlardan uzaklaştırır: “*Leylâ – Şimdi fark ediyorum; meğerse bu yerleri, bu insanları ne kadar çok seviyormuşum. Hepsinin kalbimde ayrı ayrı yeri var; her köşede bir hatıra saklı*” (Güntekin 1931, 36).

Olgun Çok küçük yaşlardan itibaren Leylâ büyük zorluklara göğüs germek zorunda kalmıştır. Çeşitli sorunlar yaşamış ve acılar çekmiş olan Leylâ hayatı anlamaya ve olgunlaşmaya erken yaşta başlamıştır: “*Leylâ – Beni dinle abla, küçük yaşında haksızlıklara uğramış, sefaletler çekmiş çocuklar çabuk büyürler abla... Dert, acı onları vaktinden evvel yıprandırır. Büyük insanlar haline getirir; kardeşin artık çocuk değildir*” (Güntekin 1931, 38).

Ezilen Kerim Paşa'nın yaptığı iyilikler ve bulunduğu ihsanlar karşısında onun ailesine ve kızına karşı kendini borçlu hisseden Leylâ'nın kimliği ve şahsiyeti kaybolmaya başlamıştır. Pervin'in gölgesinde kalan Leylâ Kerim Paşa'ya duyduğu minnet borcu altında ezilir: “*(...) o kadar haşarı bir çocuk olduğum halde o ne derse başımı iğiyordum; demek ki hiçbir şeye aklım ermediği zamanlarda bile bu aileye karşı olan borcumuzu hissediyordum*” (Güntekin 1931, 41).

Gururlu En sonunda Pervin'in bir kabahatini üstlenerek onun yerine okuldan atılmayı kabullenen Leylâ aileye olan minnet borcunu öder. Borcunu ödeyen Leylâ Pervin'le yüzleşir ve bir daha kimseye minnet etmeden kendi ayakları üzerinde durarak yaşamaya karar verir: “*Leylâ - Dün olsaydı belki.. fakat ben bugün borçlarımı ödedim kızım. Seni kurtarmak için buradan kovulmağa razı olmakla size karşı olan bütün minnet borçlarımı ödedim. Ben artık sizin nimetdideniz, esiriniz değilim. Bugün müsavi iki insanız çocuğum..*” (Güntekin 1931, 44).

Kaynakça

Demir, Bilal. *Tiyatro Yazarı Olarak Reşat Nuri Güntekin*. Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul: Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

Güntekin, Reşat Nuri. *Felaket Karşısında - Göz Dağı - Eski Borç*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, 1931.

Peker, Hacire. *Reşat Nuri Güntekin'in Tiyatro Oyunları Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2019.